

KULTURA ŽIVLJENJA SUVREMENE OBITELJI I NJEZINA ODGOJNA MOĆ

izv. prof. dr. sc. MAJA LJUBETIĆ

Iako pomisao na obitelj najčešće (ili bi to bar tako trebalo biti) izaziva pozitivne asocijacije i tople emocije, nažalost, nekim pojedincima one su upravo suprotne. Kakav će pojedinac imati doživljaj sebe i doživljaj vlastite obitelji, ovisi između ostaloga i o tome, je li i kakve je strategije obitelj razvila za suočavanje s izazovima svakodnevnog življenja. Obitelj se shvaća kao zajednica roditelja i njihove biološke i/ili adoptirane djece koje tvore tri pozicije odnosa: otac (suprug), majka (supruga), dijete/djeca (braća/sestre). Upravo zbog isprepletenosti i složenosti obiteljskih (među)odnosa ona se shvaća i kao sustav (Janković, 1996). Sve što se događa jednom članu obiteljske zajednice izravno i/ili neizravno utječe na ostale njene članove.

Obiteljski dom trebao bi biti sigurno utočište za djecu i roditelje, mjesto ispunjeno ljubavlju, razumijevanjem i poštovanjem te mjesto gdje svaki član obiteljske zajednice uspješno zadovoljava svoje temeljne psihološke potrebe (ljubav, moć, sloboda, zabava). Iako svaki pojedinac ima identične psihološke potrebe, načini na koje ih zadovoljava su najčešće vrlo specifični i različiti (Glasser, 2000; Glasser i Glasser, 2001) što je vrlo često izvor nezadovoljstva i unutar obiteljskih sukoba.

Funkcionalne (zdrave, integrirane, harmonične obitelji), prepoznaju potrebe pojedinaca i ustraju na primjerenim načinima njihova zadovoljavanja, uvijek vodeći računa o poštivanju prava i uvažavanju potreba ostalih članova. Disfunkcionalne (nezdrave, dezintegrirane, obitelji u riziku i/ili propadanju), ne pronalaze uspješne strategije za nošenje s izazovima te ustraju na interesu pojedinca ugrožavajući interese ostalih članova. U takvim obiteljima najčešće prevladavaju galama, nasilje, vulgarna komunikacija, nadmoć pojedinca i sl.

Odnosi i način na koji obitelj komunicira i funkcionira u svakodnevnim životnim procesima (prehrana, njega, komunikacija, briga o domaćinstvu, odgoj...), oblikuju obiteljsku kulturu. U njenu oblikovanje sudjeluju svi članovi (djeca i odrasli), no ipak, primarna odgovornost za njenu kvalitetu je na odraslima, poglavito, roditeljima. U današnjim složenim uvjetima života obitelji moraju ulagati maksimum energije u ostvarenje svoje vizije uspješne obitelji, a uspjeti u

obitelji znači stvoriti „izvrsnu obiteljsku kulturu« (Covey, 1998, str. 12). Nju čine „...duh obitelji, osjećaji, „vibracije«, kemija, obiteljsko ozračje.... To je kvaliteta obitelji, dubina, kvaliteta i zrelost odnosa. To su međusobni odnosi članova obitelji i njihovi uzajamni osjećaji. To je duh ili osjećaj koji se stvara kolektivnim ponašanjem karakterističnim za obitelj...Govorim o kulturi koja je s „ja« prešla na „mi« (Covey, 1998, str. 12). Obiteljska kultura je ozračje u kojem pojedinci rastu, razvijaju svoje potencijale, uče ... i koje najčešće prenose na sljedeće generacije. Stoga, nije svejedno u kakvom će obiteljskom ozračju dijete odrastati.

U funkcionalnim obiteljima, roditelji i prije sklapanja braka dogovaraju pravila komunikacije kako međusobno tako i s djecom: poštovanje svakog člana na prvom mjestu, odsustvo vulgarnih izraza, povišenih tonova i prijatni; postavljaju jasne granice i objašnjavaju ih te kontroliraju poštivanje granica; dvosmjerno i s poštovanjem komuniciraju s djecom; traže povratnu informaciju od djece i korigiraju svoja nepoželjna i neučinkovita ponašanja; koriste humor u odgojnom djelovanju i sl. U disfunkcionalnim obiteljima vlada međusobno nepovjerenje i nepoštivanje, interakcije obiluju kaznama, prisilom, vulgarnom komunikacijom, često je prisutno zlostavljanje i obiteljski „tabori«, jednosmjerna komunikacija i/ili stalni šumovi u komunikaciji i sl.

Jedan od značajnih čimbenika koji utječe na kulturu obiteljskog života je i odnos obitelji prema lokalnoj i široj zajednici koje Brajša (1982) naziva „potpuno propusnim, potpuno nepropusnim i polupropusnim membranama«. Funkcionalne obitelji koje pronalaze djelotvorne mehanizme za zaštitu vlastitog integriteta zaštićuju obiteljsku intimu, selektivno „propuštaju« vanjske utjecaje i

s vanjskim čimbenicima funkcioniraju po načelu polupropusne membrane. S druge pak strane, disfunkcionalne obitelji imaju nekritički ili prekritički odnos prema vanjskim utjecajima što ugrožava zdravo funkcioniranje obiteljske zajednice posebice kada su npr. u pitanju utjecaji medija, modni trendovi, „zagađivanje« hrvatskog jezika stranim izrazima, nametanje „novih vrijednosti« i sl. Ove obitelji funkcioniraju prema načelu potpuno propusnih ili potpuno nepropusnih membrana.

Suvremeno roditeljstvo opterećeno je stalno novim izazovima i kušnjama (nezaposlenost, nesigurnost, ugrožena egzistencija, siromaštvo, migracije i sl.), a osobna i društvena očekivanja od roditeljstva postaju sve veća. Tim očekivanjima mogu odgovoriti samo oni roditelji koji stalno propituju kvalitetu svog roditeljstva i stalno unaprjeđuju svoje roditeljske kompetencije znajući kako su upravo oni najodgovorniji za zdrav i cjelovit razvoj djece. Kompetentni roditelji svjesni su da su prvi djetetovi odgojitelji i učitelji.

- Što znači odgojiti dijete?

Naučiti ga da: uspješno zadovoljava svoje potrebe, uvažavajući potrebe drugih (ne na uštrb drugih); koristi i razvija svoje potencijale za vlastitu dobrobit, dobrobit obitelji i zajednice; bude autonoman i samostalan u vlastitu odgovornom djelovanju, kreativan i inicijativan; unaprjeđuje i gradi odnose s drugima; promiče i živi temeljne ljudske vrijednosti; bude refleksivan i (samo)kritičan te da oblikuje svoja ponašanja u skladu s općeprihvaćenim humanim vrijednostima.

- Tko odgaja? Tko ima presudnu odgojnu ulogu?

Odgaj je intencionalan i neintencionalan te institucionalan i izvaninstitucionalan proces. Dijete (mogu) odgajati svi pojedinci s kojima je ono u trajnijem odnosu (roditelji, braća/sestre, šira obitelj, odgojitelji, profesori, svećenici, časne sestre, treneri i sl.) no, i vršnjaci, mediji, „ulica«, ali tada su najčešće u pitanju negativni odgojni utjecaji. Presudnu odgojnu ulogu imaju roditelji koji kada su kompetentni i odgovorni, djetetu pružaju osjećaj ljubavi, prihvaćanja i sigurnosti, postavljaju i kontroliraju granice, pružaju djeci vlastiti model ponašanja, izgrađuju partnerske odnose s ostalim „važnim drugima« u životu djeteta (odgojitelj, nastavnik, svećenik, trener itd.).

- Koja načela i vrijednosti roditelji slijede u odgojnom djelovanju?

Humanost, dosljednost, poštovanje, prihvaćanje, vjerovanje, ohrabrivanje, podržavanje, pregovaranje (kada se oko nečega ne slažu), razumijevanje, uljučena komunikacija, aktivno slušanje, ne prisilnost, uvažavanje, poštivanje prava i sl.

- Ima li garancije za odgojno djelovanje?

U životu nema garancije nizašto, ali postoji vrlo velika vjerojatnost da će rezultat odgojnog djelovanja biti željeni/očekivani (samostalno, odgovorno, kompetentno, zdravo, cjelovito razvijeno itd. dijete), ako dijete odgaja roditelj koji je:

- a) kompetentan i zreo
  - b) snažan model za identifikaciju
  - c) senzibiliziran za dijete i njegove potrebe
  - d) uporan i dosljedan
  - e) emocionalno stabilan (socijalno zreo)
  - f) koji poštuje dijete
  - g) s kojim je dijete ostvarilo snažnu primarnu privrženost
  - h) koji s djetetom stalno izgrađuje i unaprjeđuje odnos
  - i) koji stalno radi samoprocjenu svojih ponašanja i tome uči svoje dijete, i
  - j) koji za dijete predstavlja autoritet.
- Kakav je odnos roditeljskog autoriteta i odgoja ?
 Od tri najčešće razine odnosa (zvanje/pozicija, znanje i autoritet iz odnosa), ovaj potonji koji se najdulje izgrađuje i stalno unaprjeđuje ima najveću šansu za uspjeh. Roditeljski autoritet djetetu ulijeva osjećaj sigurnosti i predvidivosti. Roditelj koji njeguje skrbno-zahtejni roditeljski stil, djetetu predstavlja autoritet kojem se vjeruje i kojega se dragovoljno slijedi. Moglo bi se zaključiti kako je odgojna moć roditelja i obitelji izuzetno velika. Ako pri tome roditelji dobivaju povremenu ili trajnu pomoć pojedinaca (učitelj, svećenik i sl.) i institucija (vrtić, škola, Crkva...) kako bi se osnažili kao osobe i roditelji njihova odgojna moć može biti još veća i učinkovitija.
  - Kakav je odnos odgoja i pedagoške (ne)kompetencije roditelja?
 Pedagoški obrazovan i osnažen roditelj poželjan je model za identifikaciju svom djetetu. Takav roditelj je senzibiliziran za potrebe djeteta, odgovoran je u svom roditeljstvu i vjeruje kako ima odlučujući utjecaj na svoje dijete. Takav roditelj sposoban je dizajnirati primjereno okruženje i ozračje u obiteljskom domu za odgoj djeteta za odgovorno ponašanje. U temeljima pedagoške nekompetencije roditelja nalazi se neznanje o i u roditeljstvu što kod roditelja izaziva osjećaj nesigurnosti, a što logičnim slijedom rezultira nezadovoljavajućim odnosom s djetetom i osjećajem tereta roditeljstva (Ljubetić, 2007).

ZAKLJUČNO

„Svako dijete zaslužuje obučenog roditelja«, „Roditeljstvo se može učiti«, „Kompetentan i odgovoran roditelj za kompetentno i odgovorno dijete« i sl. sintagme su koje se često čuju u svakodnevnom životu. Ako svi koji imaju moć, priliku, obvezu (poglavito, učitelji na svim razinama, znanstvenici i stručnjaci, svećenici, časne sestre i sl.) ne daju jedan dio sebe pružajući pomoć roditeljima u obnašanju najzahtjevnije i najčasnije životne uloge kakva je roditeljstvo, onda će one ostati samo parole i prazno slovo na papiru. Odgoj djece je prevažan za obitelj, zajednicu i budućnost svih nas kao naroda da bismo propustili barem nešto učiniti.

Edmund Burke kaže: „Nitko ne radi veću pogrešku nego onaj tko ne čini ništa zato što misli da može učiniti samo malo«.

Roditeljstvo se može učiti i pedagoške kompetencije je moguće unaprjeđivati. Stoga, svi društveno odgovorni čimbenici (odgojno-obrazovne i druge ustanove, Crkva, pojedinci) moraju roditeljima omogućiti stjecanje znanja o i vještina u roditeljstvu.

LITERATURA

Brajša, P. (1982) Kako odgovorno, humano i zrelo zaključiti brak? Što je dobro znati prije braka. Zagreb, *Socijalna zaštita* (49-78).

Covey, R. S. (1998) Sedam navika uspješnih obitelji – Kako izgraditi izvrsnu obiteljsku kulturu u uzburkanom svijetu? Zagreb, Mozaik knjiga.

Glasser, W. (2000), Teorija izbora – nova psihologija osobne slobode. Zagreb, Alinea.

Glasser, W., Glasser, C. (2001) Naći se i ostati zajedno – rješavanje zagonetke braka. Zagreb, Alinea

Janković, J. (1996) Pristupanje obitelji. Zagreb, Alinea.

Ljubetić, M. (2007) Biti kompetentan roditelj. Zagreb, Mali profesor.

— MAJA LJUBETIĆ —

Izvanredna profesorica Maja Ljubetić rođena je u Splitu 1959. godine. Završila je studij predškolskog odgoja u Splitu, diplomirala pedagogiju u Zadru, magistrirala na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu, a doktorirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2004. godine.

Od 2005. godine sveučilišna je profesorica na Filozofskom fakultetu u Splitu, trenutno u zvanju izvanrednog profesora. Autorica je niza objavljenih knjiga i znanstvenih članaka.

Certificirani je realitetni terapeut i učitelj teorije izbora (Advanced Practicum Supervisor). Član je učiteljskog vijeća William Glasser Instituta - Chatsworth (CA, USA) kao i Instituta za razvoj potencijala sve djece (IEDPE, Pariz), te član projektnog tima i voditelj seminara Kvalitetna škola. Udana je i majka dvojice sinova.